

В. А. Голян,

д. е. н., завідувач кафедри обліку та аудиту, Луцький національний технічний університет

В. М. Бардась,

аспірант кафедри обліку та аудиту, Луцький національний технічний університет

ФІСКАЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ: ТЕОРЕТИКО- МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВРАХУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ВІДМІННОСТЕЙ РІВНЯ РЕСУРСНО-ЕКОЛОГІЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ

У статті розглядається роль природно-ресурсних платежів у забезпеченні фінансової самодостатності регіонів України. Проаналізовано динаміку надходжень зборів за спеціальне використання природних ресурсів до Зведеного бюджету України у Волинській області. Проведено кластеризацію адміністративних районів Волинської області за рівнем ресурсно-екологічної спрямованості податкових надходжень. Запропоновано перспективні напрями удосконалення системи фіскального регулювання природокористування на регіональному рівні.

The article examines the role of natural-resource payments to ensure financial self-sufficiency of regions of Ukraine. The dynamics of revenue fees for special use of natural resources in the budget of Ukraine in the Volyn region. A clustering administrative districts of Volyn region in terms of resource and environmental focus of tax revenue. A promising ways to improve the system of fiscal control nature at the regional level.

Ключові слова: фіскальне регулювання, природні ресурси, плата за землю, кластер, податкові надходження.

Key words: fiscal adjustment, natural resources, payment for land, cluster, tax revenues.

ВСТУП

Розвиток національного господарства базується на залученні у відтворювальний процес значних обсягів природних ресурсів, як відновних, так і невідновних. В останні десятиліття спостерігається процес виснажливого і розбалансованого господарського освоєння природно-ресурсної складової національного багатства. Одним з факторів, які форсували цей процес тривалий період, була спочатку відсутність, а пізніше недосконалість системи платності спеціального оподаткування природних ресурсів. Про останнє свідчать низька частка природно-ресурсних платежів у Зведеному бюджеті України, надмірна уніфікованість окремих видів платежів, невелика диференціація нормативів плати в умовах значних відмінностей видобутку, транспортування та переробки вичерпних природних ресурсів, а також використання і відтворення відновних природних ресурсів. Вже за часів незалежності проблемам природно-ресурсного оподаткування не надавалась належна увага у зв'язку з домінуванням в спектрі пріоритетів державної економічної політики інтересів основних бізнес-груп та галузевих лобі.

Виходячи з рівня виробничо-технічного та інфраструктурного потенціалів адміністративно-територіальних утворень, природно-ресурсні платежі потенційно в окремих з них можуть відігравати вагомий бюджетонаповнюючий роль. Це стосується регіонів, де видобуваються значні обсяги корисних копалин (Дніпропетровська, Полтавська та Кіровоградська області), в господарський оборот залучаються

значні обсяги водних ресурсів (Запорізька область), земельні ресурси мають найвищу нормативну грошову оцінку та високу інвестиційну привабливість (м. Київ). Але особливо вагомим чинником фінансової самодостатності територіальних утворень природно-ресурсне оподаткування виступає в регіонах, які мають чітко виражену аграрну спрямованість, не відзначаються значними запасами корисних копалин, які становлять сировинну базу чорної металургії та хімічної промисловості. До групи таких регіонів варто віднести Волинську область, яка повною мірою відповідає викладеним вище ознакам. І тому саме в цьому регіоні необхідно застосовувати реформаційні заходи щодо посилення фіскальної та стимулюючої функцій природно-ресурсного оподаткування і реалізовувати відповідні пілотні проекти, які в разі вдалої практичної апробації запропонованих нововведень як щодо перегляду ставок плати за спеціальне використання природних ресурсів, так і розширення бази їх стягнення, доцільно інституціонально закріпити в чинному законодавстві і поширити на інші регіони нашої держави.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У ряді праць вітчизняних вчених розглядається роль природно-ресурсного оподаткування в забезпеченні ресурсоощадливого використання природного капіталу, пропонуються заходи щодо переорієнтації основного фіскального тягача з традиційних об'єктів (результати господарської діяльності, кінцеве споживання та оплата праці) на об'єкти

Таблиця 1. Номінальні надходження зборів за спеціальне використання природних ресурсів у Волинській області до Зведеного бюджету України за 2003–2010 рр. (тис. грн.)*

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Відхилення (+,-) 2010-2003	Середньорічний темп приросту, %
Збори за спеціальне використання природних ресурсів, всього	29592,0	31381,0	34625,7	40317,2	50030,9	68569,2	87054,5	98446,3	68854,3	18,7
збір за використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду	3829,3	4274,4	4909,1	5947,2	10150,1	10475,9	10976,6	12125,8	8296,48	17,9
збір за спеціальне водокористування	1295,5	1501,1	1470,3	1254,6	2021,6	2612,2	2861,1	3282,5	1987,08	14,2
платежі за користування надрами	172,0	625,3	749,5	954,1	904,3	1532,4	1261,9	1504,4	1332,4	36,3
збір за геологорозвідувальні роботи, виконаші за рахунок державного бюджету	1146,9	1160,5	1021,1	1611,0	1895,6	2111,2	1684,6	2404,5	1257,62	11,2
плата за землю	23147,5	23819,1	26475,3	30548,8	35058,5	51836,8	70262,5	79128,5	55981,05	19,2
інші збори	0,86	0,70	0,41	1,53	0,81	0,68	7,83	0,55	-0,31	-6,2

* за даними ДПА у Волинській області.

природокористування, обґрунтовуються підходи до введення обов'язкових платежів на експорт природних ресурсів [1; 2; 4–6; 9; 10].

Г. Балюк та О. Сушик переконані, що боротьба за чисте довкілля має стати в усіх країнах стимулом та засобом у боротьбі з фінансовою кризою на національному рівні. Важлива роль в реалізації зазначеного завдання належить системі природно-ресурсних зборів (платежів). Природно-ресурсні збори (платежі за користування природними ресурсами) на сьогодні являють собою складний правовий інститут у сучасному українському праві. У ньому об'єднані правові норми різних галузей законодавства (земельного, екологічного, природоресурсного, податкового, адміністративного тощо). У зв'язку з тим, що правові норми, які наповнюють даний інститут, мають різну правову природу, на практиці дуже часто виникають колізії між ними під час здійснення регулювання відносин щодо сплати та стягнення природно-ресурсних платежів [1].

Л. Маланчук вважає, що плата за природокористування є важливою складовою економічної політики в галузі регулювання природного та економічного середовища. Її мета спрямована на формування економічних відносин, які стимулювали б раціональне комплексне використання природних ресурсів, їх відтворення і, насамкінець, сприяли зниженню ресурсомісткості кінцевого національного продукту та наповнення як державного, так і регіонального (місцевого) бюджетів. Механізм платного природокористування повинен постійно вдосконалюватись, особливо з погляду на перехідний стан економіки і специфіку одночасного введення платежів (зборів) за природні ресурси [4].

На думку О. Маслюківської, для виходу з кризи країни вимушені підвищувати податкове навантаження. Щоб уникнути ймовірного негативного впливу, необхідно трансформувати податкові системи у більш дружні до зростання. Механізмом для цього є еколого-трудова податкова реформа, яка полягає у переміщенні податкового навантаження з праці на забруднення навколишнього середовища та споживання природних ресурсів [5].

С. Харічков виділяє наступні пріоритети реформування блоку ресурсно-екологічних податків і зборів: посилення дієвості фіскальної функції шляхом розширення податкової бази і включення до оподаткування спеціального використання природних ресурсів рекреаційного призначення, спеціального користування морськими акваторіями, введення податкових зборів за спе-

ціальне (не цільове, але таке, що дозволено законодавством) використання об'єктів природно-заповідного фонду; мобілізація регулятивної (стимулюючої) функції ресурсно-екологічних податків і зборів шляхом запровадження експортного мита на вивіз за межі України природних ресурсів, підвищення ставок податків на видобуток корисних копалин до економічно обґрунтованих, перенесення акценту в загальній методології ресурсно-екологічного оподаткування зі сфери виробництва (видобування) природних ресурсів на сферу їх споживання [10].

На думку О. Федчак, частка природно-ресурсних податків у загальному податковому доході держави невелика і не відповідає їх абсолютній цінності та значенню для підвищення ефективності економіки як в країні, так і за кордоном. Тим часом перехід на підвищення частки природно-ресурсних податків у Зведеному бюджеті України розглядається більшістю економістів як необхідна умова сталого

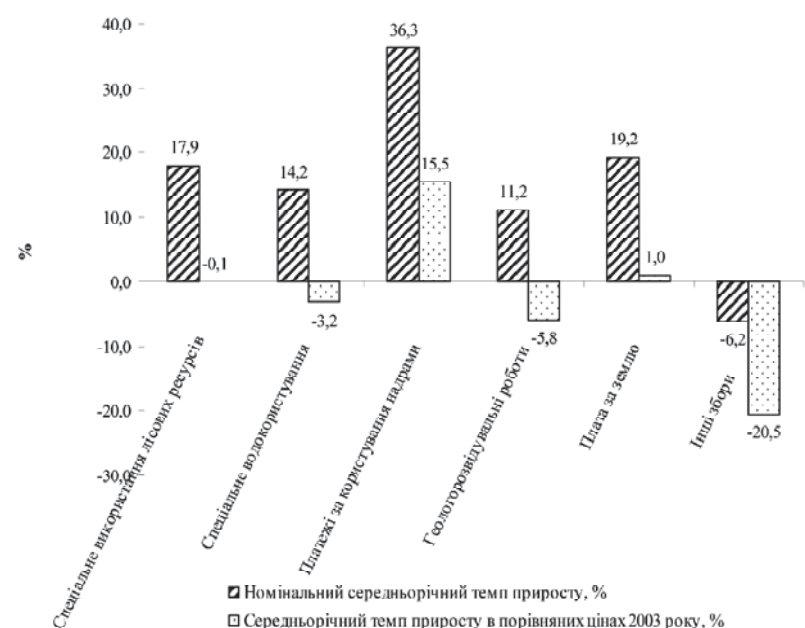

Рис. 1. Порівняльна характеристика середньорічного темпу приросту номінальних та реальних надходжень плати за спеціальне використання природних ресурсів за 2003–2010 рр. (за даними ДПА у Волинській області)

Таблиця 2. Індикатори рівня ресурсно-екологічної спрямованості податкових надходжень до Зведеного бюджету України у Волинській області в 2003 році*

	Питома вага збору за використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду в податкових надходженнях	Питома вага збору за спеціальне водокористування в податкових надходженнях	Питома вага платежів за користування надрами в податкових надходженнях	Питома вага плати за землю в податкових надходженнях
Володимир-Волинський р-н	3,3589%	0,0136%	0,0000%	11,6818%
Горохівський р-н	0,1142%	0,2706%	0,0036%	8,9464%
Іваничівський р-н	0,3687%	0,2427%	1,0793%	13,1010%
Камінь-Каширський р-н	8,0700%	0,0157%	0,0044%	4,0633%
Ківерцівський р-н	6,0874%	0,1186%	0,0002%	4,7895%
Ковельський р-н	2,7303%	0,7615%	0,2306%	6,2504%
Локачинський р-н	1,7074%	0,0958%	1,4176%	7,6276%
Луцький р-н	-0,0001%	0,2279%	0,0324%	3,1760%
Любешівський р-н	4,9608%	0,0967%	0,0000%	4,3758%
Любомльський р-н	3,3342%	0,0296%	0,0028%	6,2417%
Маневицький р-н	9,5188%	0,1872%	0,0031%	7,9599%
Ратнівський район	4,4417%	0,1436%	0,0000%	5,8217%
Рожищенський р-н	0,0231%	0,3289%	0,0639%	10,0512%
Старовижівський р-н	5,0209%	0,0414%	0,0003%	6,5170%
Турійський р-н	0,9484%	0,1090%	0,0000%	7,5125%
Шацький р-н	1,4523%	0,3736%	0,0000%	18,4303%

* розраховано за даними ДПА у Волинській області.

розвитку економіки, заощадження природних ресурсів і розширення можливостей для провадження ресурсозберігаючих технологій [9].

Значна увага встановленню та стягненню природно-ресурсних платежів приділена у вітчизняному податковому законодавстві, але, на жаль, загальносистемні проблеми державної податкової політики значною мірою відобразилися й на цій складовій [7; 8].

Виходячи з викладених вище думок та базових положень природно-ресурсного оподаткування, можна констатувати факт наявності ряду інституціональних суперечностей щодо стягнення плати за спеціальне використання природних ресурсів, а також її некорельованості з реальною цінністю природних ресурсів на світових ринках.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Обґрунтувати вагомість удосконалення системи

Таблиця 3. Індикатори рівня ресурсно-екологічної спрямованості податкових надходжень до Зведеного бюджету України у Волинській області в 2010 році*

	Питома вага збору за використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду в податкових надходженнях	Питома вага збору за спеціальне водокористування в податкових надходженнях	Питома вага платежів за користування надрами в податкових надходженнях	Питома вага плати за землю в податкових надходженнях
Володимир-Волинський р-н	4,1889%	0,0679%	0,0000%	9,7422%
Горохівський р-н	0,2630%	0,2690%	0,0226%	8,0669%
Іваничівський р-н	0,8234%	0,2779%	1,9989%	5,8312%
Камінь-Каширський р-н	4,7450%	0,1204%	0,0000%	3,1705%
Ківерцівський р-н	5,1025%	0,1520%	0,0055%	4,8535%
Ковельський р-н	2,4139%	0,6829%	0,6502%	7,3947%
Локачинський р-н	0,8471%	0,0619%	1,3494%	6,9575%
Луцький р-н	0,0209%	0,2537%	0,1032%	2,7733%
Любешівський р-н	3,9783%	0,1550%	0,0023%	3,3448%
Любомльський р-н	3,1509%	0,1219%	0,0000%	5,9306%
Маневицький р-н	8,4959%	0,2576%	0,1904%	6,4631%
Ратнівський район	3,0283%	0,2376%	0,0000%	4,8378%
Рожищенський р-н	0,0513%	0,4359%	0,6374%	7,9637%
Старовижівський р-н	4,9034%	0,0563%	0,0000%	5,2891%
Турійський р-н	1,5824%	0,1357%	0,0258%	7,5655%
Шацький р-н	0,9859%	0,3763%	0,0000%	11,0219%

* розраховано за даними ДПА у Волинській області.

фіскального регулювання природо-користування для соціально-економічного піднесення Волинської області, виходячи зі структури ресурсно-виробничого потенціалу даного регіону, проаналізувати динаміку номінальних надходжень зборів за спеціальне використання природних ресурсів до Зведеного бюджету України, виявити розбіжності в рівнях середньорічного темпу приросту номінальних та реальних надходжень природно-ресурсних платежів за 2003—2010 роки, провести кластерний аналіз відмінностей між адміністративними районами Волинської області за рівнем ресурсно-екологічної спрямованості податкових надходжень.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для Волинської області особливо актуальною проблемою є впорядкування системи стягнення природно-ресурсних платежів як за використання природних ресурсів загальнодержавного, так і місцевого значення, оскільки тривалий період експортувалися значні обсяги деревини та продукції її первинної переробки при наявності спрощеної системи стягнення плати за спеціальне використання лісових ресурсів, не оподатковувалось використання водних ресурсів місцевого значення та символічними були ставки плати за водні об'єкти, передані в оренду, заниженою є нормативна грошова оцінка земель рекреаційного призначення, що автоматично зменшує надходження земельного податку у місцеві бюджети.

Номінальні надходження зборів за спеціальне використання природних ресурсів за 2003 по 2010 рік постійно зростали (табл. 1). Про це свідчить збільшення надходжень даного виду фіскальних платежів у 2010 році порівняно з 2003 роком на 68 854,3 тис. грн. Середньорічний темп приросту за аналізований період склав 18,7%. У структурі надходжень зборів за спеціальне використання природних ресурсів випереджаючими темпами зростали платежі за користування надрами (середньорічний темп приросту за 2003—2010 роки становив 36,3%). Це пов'язано зі збільшенням нормативів плати за використання окремих видів надр, особливо у 2007—2008 роках, та зростанням видобутку корисних копалин у 2004 році порівняно з 2003 роком у зв'язку з активізацією роботи підприємств будівельного комплексу.

Менш інтенсивно зростали надходження зборів за використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду, зборів за спеціальне водокористування, зборів за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету, плати за землю. Низький середньорічний темп приросту плати за землю (19,2%) порівняно з аналогічним показником плати за користування надрами пов'язаний з об'єктивним фактором територіальної обмеженості земельних ресурсів як бази природно-ресурсного оподаткування.

Позитивна динаміка надходжень зборів за спеціальне використання природних ресурсів зумовлена переважно кількісними факторами (індексація нормативів плати), а не якісними (розширення бази стягнення природно-ресурсних платежів,

посилення диференціації встановлення нормативів плати). Свідченням тому значення середньорічного темпу приросту реальних надходжень плати за спеціальне використання природних ресурсів, визначених на основі номінальних із застосуванням кумулятивного індексу цін виробників. Як видно з рис. 1 по всіх складових плати за спеціальне використання природних ресурсів середньорічний темп приросту реальних надходжень значно нижчий за аналогічний показник по номінальних надходженнях.

Якщо по платежах за користування надрами та платі за землю середньорічний темп приросту реальних надходжень мав додатне значення і становив відповідно 15,5% та 1%, то по інших складових — від'ємне. Отже, реальне покращення надходжень природно-ресурсних платежів за період з 2003 по 2010 рік до Зведеного бюджету України мало місце за користування надрами та використання земельних ресурсів. Потенціал нарощення надходжень платежів за користування надрами та плати за землю знаходиться в подальшій ідентифікації використання мінерально-сировинних ресурсів місцевого значення, які на даний момент не оподатковуються, та збільшення нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення, яка виступає базою стягнення земельного податку та орендної плати.

Занепокоєння викликає факт того, що за період з 2003 по 2010 рік зменшились реальні надходження до Зведеного бюджету України зборів за спеціальне використання лісових ресурсів, спеціальне водокористування, геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету, а також надходження інших зборів. Свідченням цього є від'ємні значення середньорічного приросту даних зборів, які становлять відповідно: -0,1%; -3,2%; -5,8%; -20,5%. Причини таких негативних тенденцій визначаються специфікою залучення водних і лісових ресурсів у господарський оборот, а також недостатньою впорядкованістю діяльності податкових органів щодо стягнення плати за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету.

Значні втрати зборів за спеціальне використання лісових ресурсів пов'язані з переведенням окремими лісгосподарськими підприємствами де-факто рубок головного користування в розряд санітарних та інших видів рубок, які, як відомо, не обладаються попеневою платою. Об'єктивним фактором в окремі періоди було зменшення обсягів рубок головного користування у зв'язку з обмеженістю лісосічного фонду. Недостатньо оперативно спрацьовували підрозділи податкової адміністрації в напрямі стягнення плати за спеціальне використання лісових ресурсів місцевого значення, особливо щодо крупних підприємницьких структур, які займаються заготівлею недержавної сировини.

Резерви нарощення надходжень зборів за спеціальне водокористування пов'язані з вдалим вирішенням проблеми видачі дозволів реально діючим водокористувачам, що розширить базу стягнення даного виду платежу. Великі сподівання щодо збільшення надходжень до Зведеного бюджету України пов'язуються з впровадженням окремого збору за воду, що входить до складу напоїв. Його аналогів у зарубіжній практиці немає. Цей збір діє з 1999 року, і в 2010 його ставка зросла до 21,6—25,6 грн. за кубічний метр (відповідно для поверхневих і підземних вод) проти 3,0—3,5 грн. у 2009 році [6].

Важливою складовою фор-

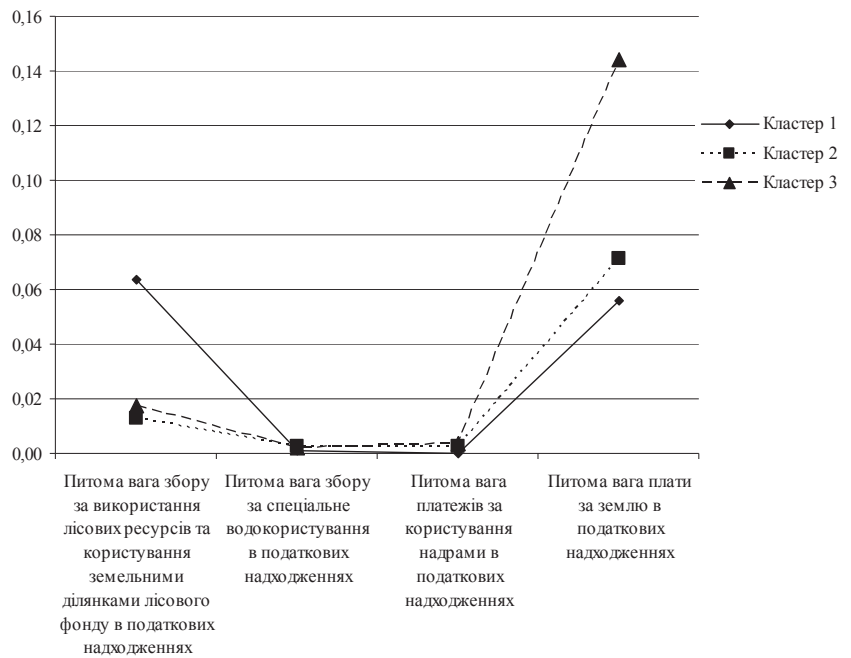

Рис. 2. Графік середніх значень показників кластеризації у 2003 році

мування моделі ресурсоощадливого природокористування є посилення вагомості природно-ресурсного та екологічного оподаткування. На даний момент природно-ресурсні платежі та екологічні збори не здійснюють належного стимулюючого впливу на природокористувачів у напрямі бережливого використання окремих складових природного капіталу, а також не є вагомим джерелом наповнення місцевих бюджетів. Для вибору пріоритетних напрямів реформування системи фіскального регулювання природокористування, реалізація яких підвищить рівень надходжень природно-ресурсних платежів, в першу чергу, до обласних, районних бюджетів та бюджетів базового рівня, необхідно визначити ряд індикаторів, на основі яких диференціювати окремі адміністративні утворення за рівнем ресурсно-екологічної спрямованості податкових надходжень. З огляду на це ми обрали наступні індикатори:

- питома вага збору за використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду в податкових надходженнях;
- питома вага збору за спеціальне водокористування в податкових надходженнях;

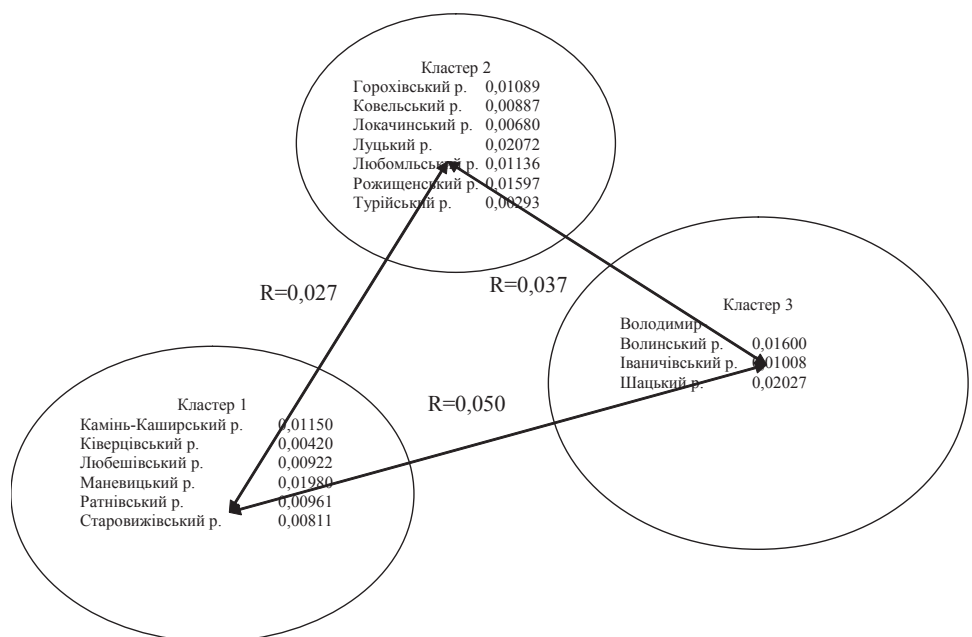

Рис. 3. Матриця евклідових відстаней між кластерами у 2003 році

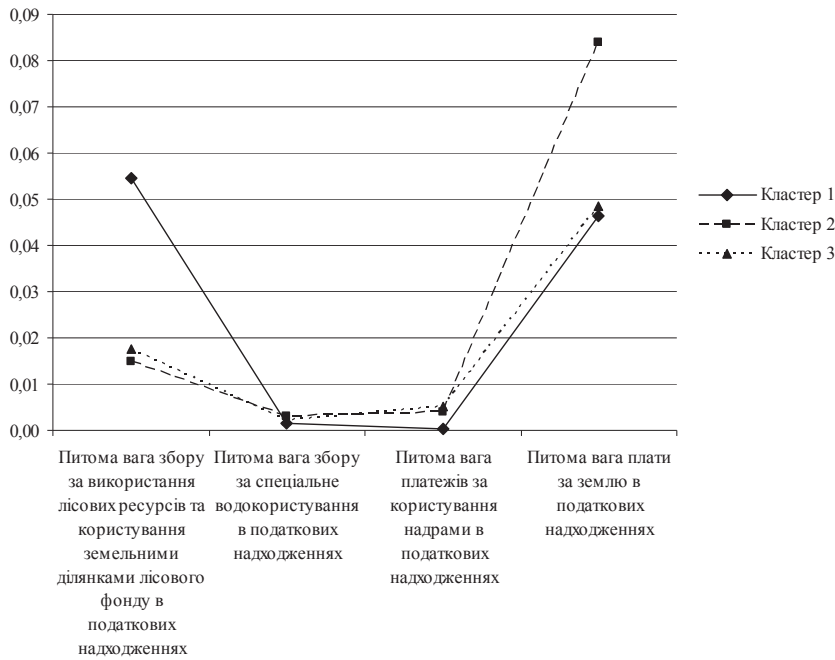

Рис. 4. Графік середніх значень показників кластеризації у 2010 році

— питома вага платежів за користування надрами в податкових надходженнях;
 — питома вага плати за землю в податкових надходженнях.

Використовуючи дані індикатори (табл. 2, 3) (показники кластеризації), нами була проведена кластеризація адміністративних районів Волинської області у 2003 та 2010 роках.

Кластеризація проводилася за допомогою пакета прикладних програм STATISTICA. Було виділено 3 кластери, конкурентне положення кожного з них відображають графіки середніх значень показників кластеризації (рис. 2). Важливим доповненням графіка середніх значень показників кластеризації є матриця евклідових відстаней між кластерами, яка відображає розриви між групами районів виходячи з рівня обраних індикаторів.

Як видно з рис. 3, найкраще конкурентне положення у 2003 році має кластер 3, до якого входять Володимир-Волинський, Іваничівський, Шацький райони. Таке конкурентне

положення цих районів досягається за рахунок високого рівня питомої ваги плати за землю у податкових надходженнях. Висока частка плати за землю у податкових надходженнях у цих районах зумовлена, з однієї сторони, низьким рівнем надходжень плати за користування надрами та за спеціальне водокористування, а з іншої — високою нормативною грошовою оцінкою сільськогосподарських угідь Володимир-Волинського та Іваничівського районів і високою нормативною грошовою оцінкою земель наближених до озер, які відзначаються високим рівнем рекреаційної освоєності, у Шацькому районі.

Другу позицію за середньозваженою величиною обраних індикаторів, які прямо пропорційно впливають на рівень ресурсно-екологічної спрямованості податкових надходжень, займає кластер 1. До цього кластера входять Камінь-Каширський, Ківерцівський, Любешівський, Маневицький, Ратнівський та Старовижівський райони. Це викликано тим, що середня частка платежів за спеціальне використання природних ресурсів у податкових надходженнях є вищою, ніж у кластера 2 (Горохівський, Ковельський, Локачинський, Луцький, Любомльський, Рожищенський та Турійський райони), а також структурою господарства відповідних кластерів станом на період аналізу. Щодо кластера 2, то найнижчий рівень природно-ресурсних платежів приходить на Турійський район в зв'язку з тим, що у даному адміністративному утворенні велика частина площі припадає на землі водного фонду і тому інші платежі є незначними (плата за спеціальне використання лісових ресурсів, плата за користування надрами).

Яскраво вираженим результатом кластерного аналізу є значний розрив у структурі природно-ресурсних платежів між групами районів 1 та 3. Так, у кластері 3 головне місце в структурних позиціях припадає на плату за землю та платежі за користування надрами, тоді як у кластері 1 головну роль відіграє збір за спеціальне використання лісових ресурсів.

У 2010 році (рис. 4) кластер 1 та 2 займають майже однакове конкурентне положення, частка платежів за спеціальне використання природних ресурсів в податкових надходженнях складає близько 10,4%.

До кластера 2 увійшли Володимир-Волинський, Горохівський, Ковельський, Локачинський, Рожищенський, Турійський та Шацький райони (рис. 5). Всі дані адміністративні одиниці, крім Володимир-Волинського та Шацького районів, у 2003 році входили до складу кластера з найнижчим рівнем ресурсно-екологічної спрямованості податкових надходжень. Це зумовлено, з однієї сторони, тим, що знизилась частка платежів за спеціальне використання природних ресурсів у інших адміністративних одиницях (крім Ковельського та Турійського районів), а з іншої — темпи падіння питомої ваги ресурсних платежів у цих районах були меншими порівняно з іншими. Так, лідерами за падінням даного показника є Іваничівський, Камінь-Каширський та Шацький райони — частка за спеціальне використання природних ресурсів у податкових надходженнях зменшилась більше, ніж на 4%. Щодо Шацького району, то він залишився в кластері з найкращим конкурентним положенням у 2010 році, тому що природно-ресурсні платежі склали 12,38%, що є вищим середнього рівня в розрізі районів — 9,6%.

Також існують структурні розриви між кластерами 1 та 2. У Камінь-Каширському, Ківерцівському, Любешівському, Маневицькому та Старовижівському районах провідні позиції займає збір за використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду, тоді як у кластері 2 головну роль відіграє плата за землю.

Найгірша ситуація з рівнем ресурсно-екологічної спрямованості податкових надходжень у 2010 році у кластера 3 (Іваничівський, Луцький, Любомльський та Ратнівський райони). Луцький та Любомльський райони не змінили свого положення (в 2003 році також входили до кластера із найнижчою часткою платежів за спеціальне використання природних ресурсів). Ратнівський район у 2003 році входив до другого за питомою вагою природ-

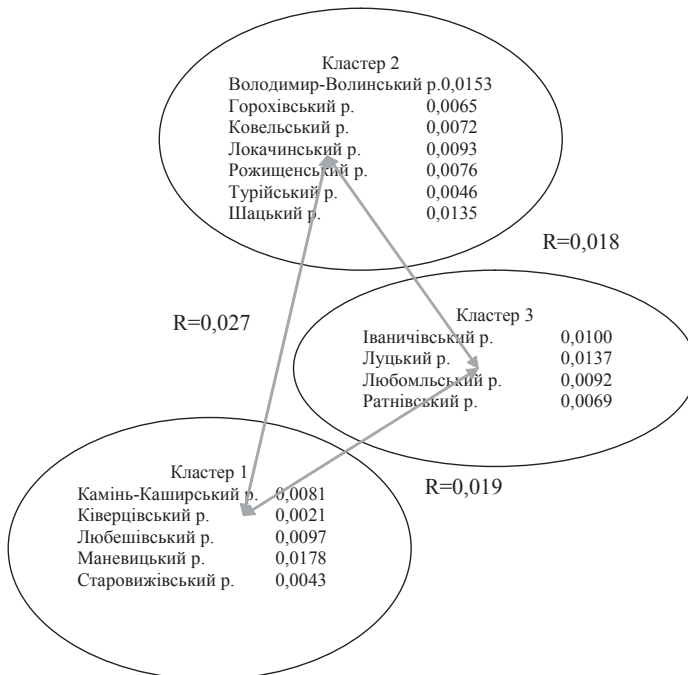

Рис. 5. Матриця евклідових відстаней між кластерами у 2010 році

но-ресурсних платежів у податкових надходженнях кластера, а оскільки частка надходжень від ресурсних платежів в даному адміністративному утворенні у 2010 році порівняно з 2003 роком знизилась на 2,3%, він перемістився у кластер з найнижчою питомою вагою зборів за спеціальне використання природних ресурсів (рис. 6).

Оцінюючи можливість підвищення конкурентного положення за рівнем ресурсно-екологічної спрямованості податкових надходжень деяких адміністративних районів Волинської області, необхідно враховувати факт того, що органи місцевого самоврядування як обласного, районного, так і базового рівня обмежені в правах і повноваженнях щодо внесення кардинальних змін в систему фіскального регулювання природокористування, особливо щодо використання природних ресурсів загальнодержавного значення. Тому на регіональному рівні необхідно зосередити максимальну увагу на вдосконаленні системи фіскального регулювання використання природних ресурсів місцевого значення, оскільки інституціональний коридор для впровадження реформаторських заходів тут значно ширший і не суперечить базовим положенням природо-ресурсного та податкового законодавства.

Саме за рахунок підвищення ефективності стягнення плати за спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення можна вивести з кластера, який відзначався найнижчим конкурентним положенням у 2003 та 2010 роках, Любомльський та Луцький райони, які потенційно (перший завдяки сприятливим природно-ресурсним передумовам та вигідному гео економічному положенню, другий — близькості до обласного центру і високому рівню нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення) можуть бути в кластері з найкращою конкурентною позицією.

За прогнозами ДПА, у Волинській області сума платежів до місцевих бюджетів за збір дикорослих рослин, ягід та грибів значно перевищуватиме показник 2010 року [3]. Отже, Камінь-Каширський, Ківерцівський, Любешівський, Маневицький та Старовижівський райони, які у 2003 та 2010 роках займали конкурентні позиції, більш наближені до найвищого рівня конкурентного положення в розрізі всіх адміністративних районів Волинської області, ще більше у найближчій перспективі закріплять позитивний тренд рівня ресурсно-екологічної спрямованості податкових надходжень до Зведеного бюджету України.

ВИСНОВКИ

Результати проведення кластерного аналізу рівня ресурсно-екологічної спрямованості податкових надходжень до Зведеного бюджету України в розрізі адміністративних районів Волинської області показали, що не завжди обсяг надходжень природно-ресурсних платежів відповідає реальному потенціалу їх стягнення. Цей факт має бути основною передумовою перегляду сучасної практики фіскального регулювання природокористування на Волині, щоб максимальною мірою використовувати резерви розширення податкової бази стягнення зборів за спеціальне використання природних ресурсів, особливо ресурсів місцевого значення, що дозволить суттєво збільшити надходження до місцевих бюджетів. Необхідно також переглянути нормативи плати за використання найбільш цінних природних благ, щоб рента перерозподілялася в інтересах місцевого населення, а не у вузькорпоративних інтересах владного істеблішменту та регіональних бізнес-груп.

Література:

1. Балюк Г.І. Проблеми правового регулювання природно-ресурсних платежів / Г.І. Балюк, О.В.Сушик // Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних відносин і природокористування в Україні та країнах СНД // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м.Луцьк, 10—11 вересня 2010 р.): Збірник наукових праць / За заг. ред. А.М.Статівки та ін. — Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2010. — С. 13—16.
2. Браніцький О.М. Про окремі правові колізії сплати земельного податку / О.М. Браніцький // Актуальні про-

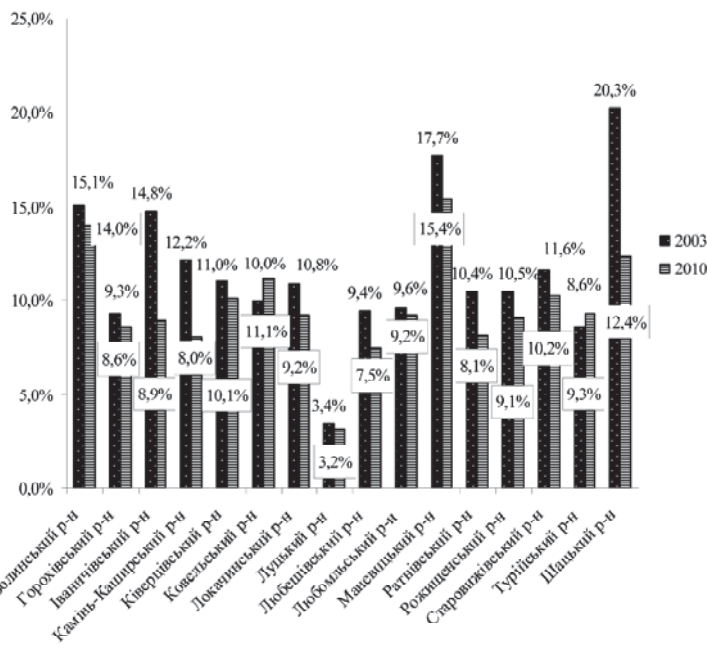

Рис. 6. Частка платежів за спеціальне використання природних ресурсів у податкових надходженнях до Зведеного бюджету України у Волинській області у 2003 та 2010 роках (за даними ДПА у Волинській області)

блеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних відносин і природокористування в Україні та країнах СНД // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м.Луцьк, 10-11 вересня 2010 р.): Збірник наукових праць / За заг. ред. А.М.Статівки та ін. — Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2010. — С. 175—178.

3. Костюк І. Від заготівлі грибів та ягід на Волині чекають 6 млн грн. податків / І.Костюк // Відомості-УА. — 2011. — 14 липня. [Електронний ресурс]. — Доступний з <<http://vidomosti-ua.com/news/29338>>.

4. Маланчук Л.О. Рентні відносини в модернізації фінансового механізму надкористування / Л.О. Маланчук // Екологічний менеджмент у загальній системі управління: тези доповідей Одинадцятій щорічній Всеукраїнської наукової конференції, м. Суми, 20-21 квітня 2011 р. — Суми: Вид-во СумДУ, 2011. — Ч.1. — С. 194—196.

5. Маслюківська О.П. Еколого-трудова податкова реформа — механізм для модернізації національної економіки / О.П. Маслюківська // Шляхи та інструменти модернізаційного прориву економіки України. Матеріали міжнародної конференції, м. Одеса, 21-22 жовтня 2010 р. / ІПРЕЕД НАН України. — Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2010. — С. 405—407.

6. Міщенко В. Крок уперед. А могли зробити два. Про екологічний аспект нового Податкового кодексу / В. Міщенко // Дзеркало тижня. — 2010. — № 45. — С. 9.

7. Податковий кодекс України // Офіц. текст. — К.: Атіка, 2010. — 576 с.

8. Пріоритети реформування податкової політики України: як перейти від фіскалізму до стимулювання ділової активності? — К.: НІСД, 2010. — 80 с.

9. Федчак О.М. Проблеми та шляхи розвитку платного природокористування в Україні / О.М. Федчак // Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях: матеріали Другої наук.-практ. конф. м. Бахчисарай, 23-24 вересня 2010 р. / НДІ сталого розвитку та природокористування, РВПС України НАН України, Кримський інститут КНЕУ ім. Вади́ма Гетьмана. — Сімферополь: ПП "Підприємство Фенікс", 2010. — С. 277—280.

10. Харічков С.К. Перспективні тенденції модернізації ресурсно-екологічної складової податкової політики / С.К. Харічков // Шляхи та інструменти модернізаційного прориву економіки України // Матеріали міжнародної конференції, м. Одеса, 21—22 жовтня 2010 р. / ІПРЕЕД НАН України. — Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2010. — С. 437—440.

Стаття надійшла до редакції 18.07.2011 р.